

Hangszerek eltűnőben? Oktatásuk támogatási lehetőségei a magyar zeneoktatásban

Herpay Ágnes Mária

Pécsi Tudományegyetem, Pécsi Művészeti Szakközépiskola, Pécs

herpaya@freemail.hu

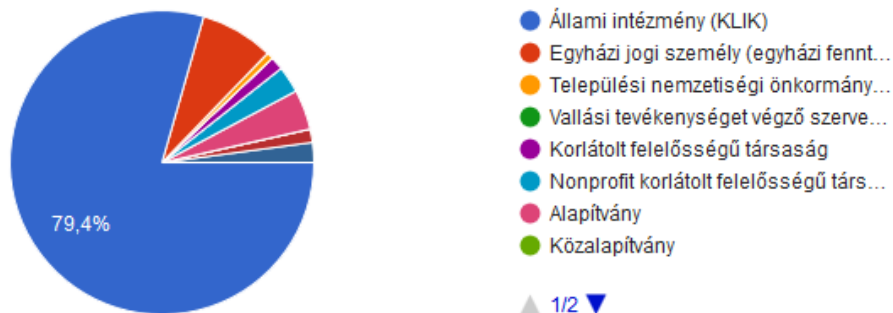
Felmerül a kérdés, szükséges-e néhány hangszer oktatásának támogatása? Erre ad feleletet a legfrissebb kutatásom eredménye, amelyet Magyarországon az összes alapfokú zeneoktatást végző intézményben végeztem a fagott tanításról, de sejtéseim szerint az eredmények más fúvóhangszerek vizsgálatánál is hasonló adatokat mutathatnának.

Tézisem, hogy a kis létszámú hangszerek oktatására nagyobb figyelmet kell szentelni. Ennek módjaira a legfrissebb kutatásom eredményeinek – idő és hely hiányában csak egy szeletének – elemzésével szeretnék rávilágítani. A kérdéskör, amivel ebben az előadásban foglalkozom, a fagottot tanulók létszáma: miért van ilyen kevés fagottot tanuló növendék. Szándékosan hagytam ki azokat a nehézségeket, amelyek forráshiányból, vagy a hangszer méreteiből erednek.

A kvantitatív kutatás egy internetes kérdőív szétküldésével kezdődött, a fagott tanításával kapcsolatos kérdésekkel, amelyet a magyarországi összes alapfokú zeneoktatással foglalkozó intézmény megkapott – a KIR adatbázisból nyert adatok 2015. októberi állapota szerint.

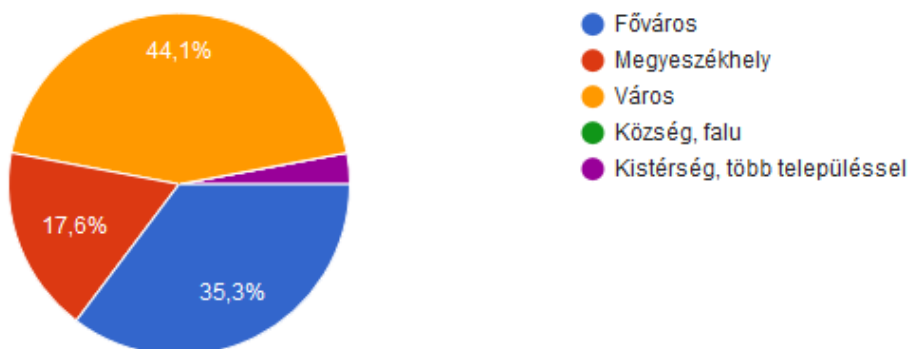
Az első és legrelevánsabb adat a hangszer oktatásával kapcsolatban, hogy a szétküldött 720 kérdőívet, melynek kitöltése maximum 5 percet vett igénybe, költségmentesen, interneten keresztül lebonyolítva, csak 141 iskola, illetve annak pedagógusa küldte vissza. A visszaküldött kérdőíveknek csak a 112 válasza származik állami intézményből, annak ellenére, hogy a KIR adatbázisban 439 Klebersberg intézményközpont által működtetett alapfokú művészetoktatással foglalkozó intézmény található, és kutatótanárok munkájának támogatása kitűzött feladat az Oktatási Hivatal részéről ezen intézmények számára. A kérdőíven szerepelt az a kérdés is, hogy egyáltalán tanítanak-e az iskolában fagottot, és a nem válasz is válasz, akkor is, ha az intézmény más profilú (például népzenei).

Milyen fenntartású az Önök alapfokú művészetoktatási intézménye? (141 válasz)

A második érdekes adat, hogy a visszaküldött válaszokból – ami valójában a létező alapfokú művészetoktatási intézmények 16 százaléka – hány helyen van fagott oktatás? A válaszoló 141 iskolából 41 helyen van fagott oktatás, főleg a fővárosban és a megyeszékhelyeken:

A fagott oktatás milyen típusú településen zajlik? (34 válasz)

Tehát a cím igaz, a fagott néhány más hangszerrel együtt eltűnőben lévő hangszer. Ez a kérdés már más országokban is felmerült, ahol egyenesen egyesületet hoztak létre a fagott „megőrzésére”.¹

¹ Musicians launch campaign to save the bassoon as shortage [2016.01.10.]
<http://www.theguardian.com/music/2015/aug/01/save-the-bassoon-campaign-endangered-instrument> [2016.01.10.]
 Save The Bassoon - CMUSE [2016.01.10.]
<http://www.cmuse.org/save-the-bassoon-bram-van-sambeek/> [2016.01.10.]

Az érdekes azonban a tanulói létszámarány is:

1530	2
710	8
985	5
510	1
697	4
865	9
490	1
985	5
600	6
262	3
500	2,5
530	8
320	2
1000	4
420	4
1200	3
240	2
120	2
400	1
711	6
150	6
890	4
400	2,5
181	8
303	1
520	1
930	5
1100	7
360	1

Az alapfokú művészetoktatás

A fagott azonban teljesen megfelelő hangszer arra, hogy a zene oktatását a mai kor igényeihez, a mostani felnövekvő generációhoz igazítani tudjuk. A változtatás lényege a személyiségfejlesztés². A zene tanulása – mint tudjuk – megváltoztatja a gyermekek kognitív fejlődését (Pohl et al., 2010)³, de a társas kapcsolatteremtésre és az együttműködés alapismereteire is nagy hatással van. Ebben a kamarazene és az ifjúsági zenekarok, együttesek nyújtják a legtöbbet. Ha a klasszikus zene iránti szeretet kialakítása is a céljaink között szerepel, akkor mindenképpen jelen van az oktatás

² www.nefmi.gov.hu/.../alapfoku_muveszetoktatasa_terv_mell_100924.pdf [2016.01.10.]

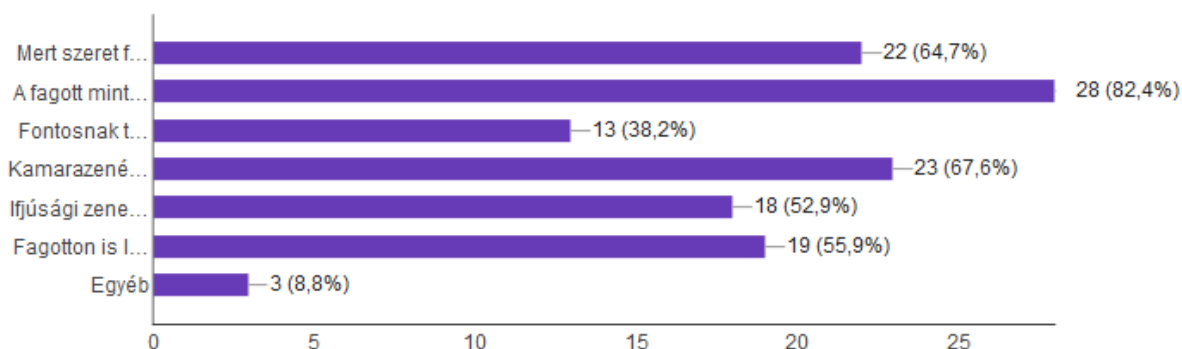
³ http://mta.hu/mta_hirei/a-hangok-hatalma-a-kognitiv-fejlodes-es-az-ujrahangolt-agy-135284/ [2016.01.10.]

palettáján a kamarazene; az viszont elképzelhetetlen basszus hangszer nélkül. Itt szembesül a tanár és az intézmény először, hogy hiányoznak az „elfelejtett” basszus fafúvós hangszereken játszó tanulók. Ez a hiány, és az egyszerűség felé törekvés okozza, hogy a kamaracsoportok nagy százaléka homogén hangszercsoportból áll. Más nézőpont azonban az, hogy az egyes hangszerek különbözősége a kamarazenedben sokkal több alkalmazkodásra, a más milyenség elfogadására, az együttműködésre nevelné a tanulókat.

A személyiségfejlesztésben nagy szerepe van a játéknak is. A fagott éppen úgy alkalmas a játékokra, tanulásra, mint az összes többi más hangszer. Ezeket a személyiségfejlesztő játékokat és a fagott tanítás kezdeti nehézségeinek megoldási javaslatait részleteztem a metodika tankönyvemben (Herpay, 2015a). A tankönyv jellemzője a hangsúlyozottan gyakorlati megfogalmazás és útmutatás úgy, hogy a tanárjelöltek önálló pedagógiai gondolkodását segítse elő. A kortárs magyar zene oktatásával foglalkozott az egyetemi habilitációs- valamint több zeneiskolában is bemutatott előadásom. Itt szintén azokat a kezdőknek szánt játékos gyakorlatokat mutattam be, amelyek ennek a stílusnak oktatását a játékkal kapcsolják össze (Herpay, 2015b).

A gondolkodás, figyelemösszpontosítás fejlesztése a zenén keresztül a gyakorlás milyenségének kialakításával kezdődik. A számtalan szakirodalom közül válogatva kialakítottam sajátos gyakorlási, gyakoroltatási módszeremet, ami kifejezetten a figyelemösszpontosítás gyakorlására szolgál, nem csak utánzásra, hanem agyi feldolgozásra. Ennek elsajátítása bármely más pálya választásakor is fejlesztően hat a tanulóra. Ennek elemei szintén megjelennek szakmódszertani jegyzetemben.

Az alapfokú művészetoktatás feladatai közé tartozik a zene, az aktív zenélés megszerettetése, napi rutinná emelkedése. Pont ezért elgondolkodtató a kutatási kérdőívnek az az adata is, hogy a „Miért tartja az Önök intézményében dolgozó fagott tanári/művészi végzettségű pedagógus fontosnak a fagott oktatását?” kérdésre adott válaszok között „A fagotton is lehet zenét tanítani”, és a „Fontosnak tartja, hogy legyen basszus hangszer” válaszok szerepeltek az utolsó helyen. Árulkodó az is, hogy legtöbbször „A hangszer ismertté tétele miatt” választ jelölték meg.

Azonban a két leggyönyörűbb válasz is itt érkezett két igazán rátermett zenetanártól:

„A fagott az eszköz a kezemben, amin keresztül el tudom juttatni a gyerekeket zene csodás birodalmába.”

„Mert ez a legeslegjobb hangszer a világon!”

Középfokú zeneoktatás: a művészeti szakközépiskolák

A tanulók oktatásától egyenes út vezet a tanárképzésig. Ennek az útnak az egyik lehetséges állomása a zeneművészeti szakközépiskolák. Reflektálva a fent részletezett tanulói létszámhiányra könnyű kiszámítani, hogy mind a középiskolákban, mind a felsőoktatásban is jelentősen csökken a fagotton tanuló diákok száma, hiszen ezek az intézmények munkájukban egymásra épülnek. A tanári pálya évtizedekig csökkenő presztízse a zenetanároknál is jelentkezett. A régebben nem vonzó tanári életlehetőségek miatt a tehetségesebb gyermekek sem választották a szakközépiskolákat. A csökkenő létszám miatt a középiskolák fagottosainak szinte 100 százaléka a budapesti felsőoktatási intézményekbe kerül. Ezzel tovább szélesítik azt a szakadékot, amelyet a beérkezett válaszokból készült fenti diagramon is láthattunk: az ország fagottos tanárainak 35 százaléka Budapesten dolgozik. A művészet különböző megfogalmazásokból fakadó variációs szépsége, a különböző megyeszékhelyeken működő szellemi iskolák tapasztalatai kárba veszhetnek. Mind a művészeti középiskolák, mind a felsőoktatási intézmények Művészeti Karainak kamarazenei és zenekari szólamainak ellátását csak szűkösen tudják ellátni az intézményt látogató fagottos hallgatók.

Felsőoktatás

Mi is lenne az egyik feladata a felsőoktatásnak? A munkaerőpiac kiszolgálása. Ez esetünkben a tanárképzés, tehát az újraalkotás, újraépítés, tudásmegosztás – a tanárképzés, illetve a versenyszféra kiszolgálása. (Esetünkben ez a szimfonikus zenekarokat és az egyéb együtteseket jelenti, akiknek megélhetését jelenti az effektív muzsikálás.)

A tanárképzés

A tanárképzés egyik feladata lenne a gondolkodás sokrétűbbé tétele: hogy egy országos felmérésen a fagottal kapcsolatban ne ilyen kevesen válaszoljanak, hogy a tanárok és a vezetők számára ne nyűg, hanem feladat legyen a kislétszámú hangszerek támogatása, oktatása. Arra kell felkészíteni a hallgatókat, amire később szükségük lesz. Ebben kapnak segítséget a fent említett szakmódszertani jegyzeten kívül az 1994-ben publikált kezdőknek szánt gyakorlataim (Herpay, 1994), melyben részletes magyarázó szöveg található a tanároknak is, hogy olyan pedagógus is „könnyűszerrel” oktathasson belőle, aki nem fagott szakos.

Véleményem szerint jó kivezető út lehet a kis létszámú hangszeren játszó – az olyan szakos hallgatóknak – lehetővé kell tenni a minor szakok elvégzését, különben nem tudnak tanári álláshoz jutni. (A törvények és rendelkezések értelmében csak olyan pedagógus oktathat egy tárgyat, akinek megfelelő szakos végzettsége van: fagott tanár kizárólag fagottot, továbbképzéssel furulyát oktathat. Kevés növendékhez nehezen vesznek fel fagott szakos pedagógus, ha pedig nincs lelkes fagott szakos pedagógus, nincs is fagott oktatás)) Kistérségek tanárainak alkalmasabb lenne egy általános fafúvós szak – akkor nem fordulhatna elő, hogy egy vidéki zeneiskolában minden fafúvós gyerek klarinétos, a másikban pedig fuvalás. A szülők nem ismerhetnek minden hangszert, ezért a tanárokat kell úgy képezni, hogy minden

hangszer egyformán fontos legyen számukra (a sajátjuké után), ezzel elősegíthetnék a kistérségekben is az ifjúsági zenekarok és együttesek létrejöttét.

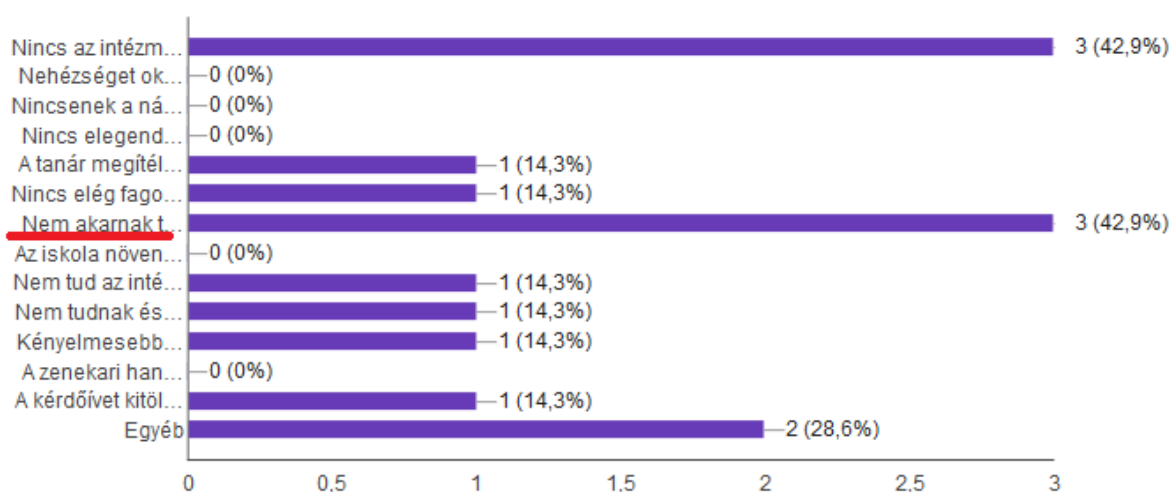
Az egyetemi nevelés egyik eredménye, hogy a választ beküldő intézmények közül 4 helyen más szakos tanár oktatja a fagottot a kamarazene és az iskola palettájának színesítése érdekében. Közülük kettő az én „vonzáskörömben” a dél-dunántúli térségben tanít.

A versenyszféra

A versenyszférában dolgozó fagottosok létszáma – ez a zenekarokat jelenti a zeneművészek körében – szükségszerűen megegyezik a többi fafúvóséval, ennek ellenére közfeladatokat ellátó muzikusok-tanárok, valamint a fagotton tanulók száma jóval kevesebb, mint a többi fafúvós hangszer tanárainak, és diákjainak esetében. (lásd fenn: táblázat a tanulói létszám arányokról) A kérdés, hogy milyen változásokat eredményezhet a jövőben ez a helyzet. A versenyszférában a minőségi válogatás például a fagott estében (és – hangsúlyozom – más problematikus hangszernél is) egyszerűen megszűnik. Több zenekarnál külföldi, vagy külföldön végzett aspiráns tölthette be a megüresedett állást.

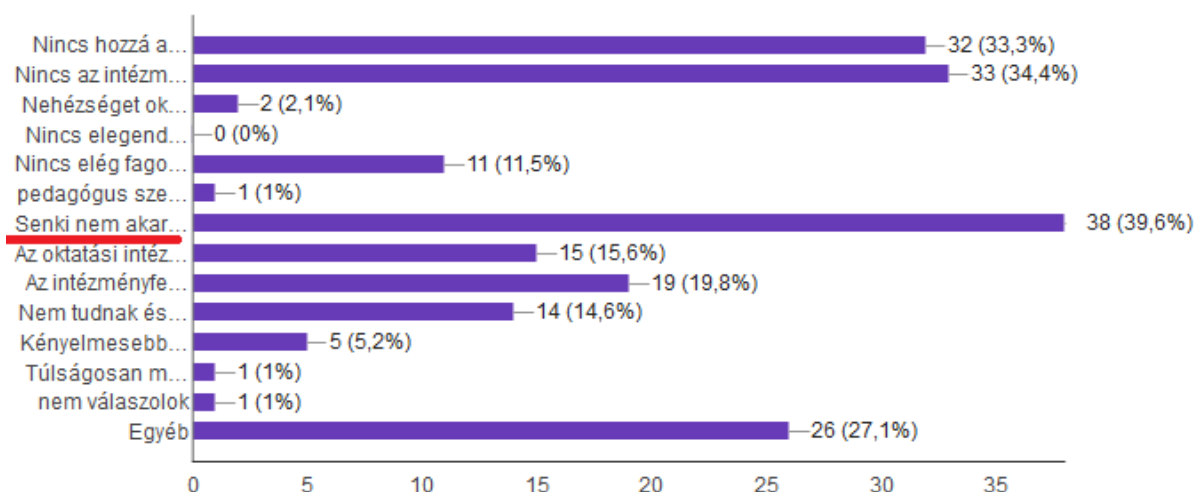
A kérdőív legérdekesebb, és egyben legproblémásabb válaszai azonban a következő kérdésekre érkezett:

Ha nem tanít a fagott szakos pedagógus fagottot, akkor miért nem? (7 válasz)

„Nem akarnak többen fagotton tanulni, nincs jelentkező.”

Miért nem tanítanak az intézményben fagottot? (96 válasz)

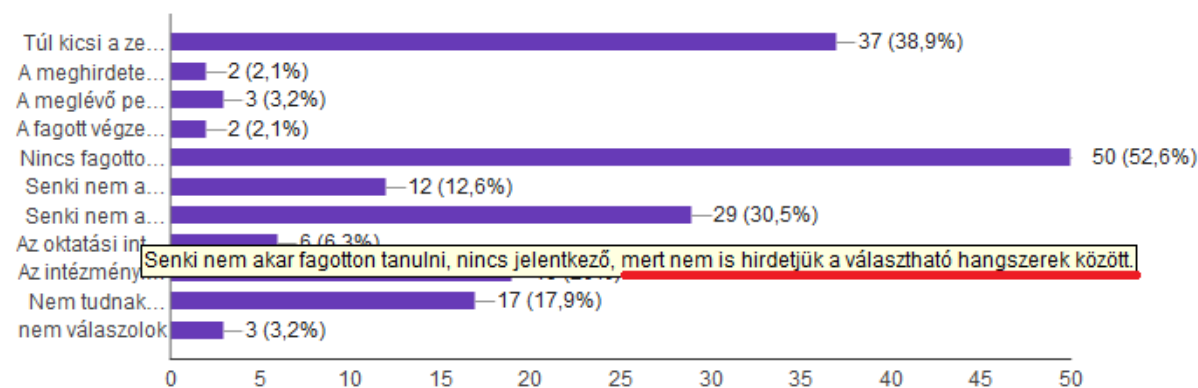

„Senki sem akar fagotton tanulni, nincs jelentkező.”

Ha nincs fagott szakos végzettségű pedagógus, akkor miért nem alkalmaznak?

Ha nincs fagott szakos végzettségű pedagógus, akkor miért nem alkalmaznak?

(95 válasz)

„Senki sem akar fagotton tanulni, nincs jelentkező, mert nem is hirdetjük a választható hangszerek között.”

A három táblázat adata is azt mutatja, hogy a legegyszerűbb: a figyelemfelkeltés hiányzik a pedagógusokból, intézményvezetőkben egyaránt. Hogyan is szeretne egy gyermek fagottot tanulni, ha sem ő, sem a szülei nem is ismerik?

Tehát a legfontosabb még *ki nem aknázott lehetőség* a pedagógusok és a vezetők gondolkodási mechanizmusának megváltoztatása a hangszerrel, és annak oktatásával kapcsolatban.

Irodalomjegyzék

- Herpay Ágnes (1994). *Szeretek fagottni – Gyakorlatok kezdő fagottosoknak*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Herpay Ágnes (2015a). *A fagott tanítás általános pedagógiai és didaktikai lépései*. TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0012. számon, a „Szakmai tanárképzés országos módszertani- és képzésfejlesztése” címmel. [Kézirat]. Pécs.
- Herpay Ágnes (2015b). A kortárs zene felhasználási lehetőségei az alap-és középfokú fagott tanításban. *Parlando*, (3).
- Pohl Zs., Honbolygó F., & Csépe V. (2010). Zenei tréning hatása a beszédfeldolgozásra. In *Magyar Pszichológiai Társaság XIX. Országos Tudományos Nagygyűlése*. Budapest: Magyar Pszichológiai Társaság.